

DÉL-SZUDÁN VISSZATÉR A HÁBORÚHOZ

ÍRTA: DANIEL LARGE

FORDÍTOTTA: BÁNÁTI ÁRON

2005 decembere eseménydúsán telt Szudán déli részén. Figyeltem, ahogyan a Szudáni Népi Felszabadítási Hadsereg (Sudan People's Liberation Army – SPLA) a szudáni fegyveres erőktől zsákmányolt tankjaival bevonul az ország déli részén található, akkor még csak félig autonóm régió fővárosába, Jubába. Ez is része volt annak a 2005 januárjában kötött békemegállapodásnak, melynek eredményeként véget ért az 1983 óta tartó pusztító polgárháború. 2005-öt megelőzően Juba városa egy ostromlott kormányzati helyőrség volt, ahol sok katona éppen abból a nyugat-szudáni Darfúr régióból származott, amit egy brutális, kormány által támogatott, lázadó-ellenes kampány következtében véres erőszakhullám ért el. 2005 januárjától, ahogy a háború árnyéka Nyugat-Szudánra vetült, a béke formálisan is létrejött Szudán déli részén, és ez sehol sem volt olyan egyértelmű, mint Jubában.

Nem sokkal az után, hogy az SPLA bevonult a városba, végignéztem Salva Kiir Mayardit elnököt, amint védjegyévé vált cowboy kalapjában Riak Machar és több vezető politikus társaságában aláírta Dél-Szudán új ideiglenes alkotmányát. A kültéri ceremóniát nem messze John Garang egykori déli vezető improvizált emlékművétől tartották meg, aki pár hónappal az előtt halt meg egy helikopter balesetben és akitől Salva Kiir átvette a SPLA és politikai megfelelőjének, a Szudáni Népi Felszabadítási Mozgalom (SPLM) vezetését. Az elnök tovább ment, és 2011 júliusára elvezette Dél-Szudánt a függetlenséghez, amit akkoriban mindenütt hatalmas ováció követte. Nyolc évvel később azonban decemberben egy pusztító és halálos konfliktus szabadult az országra, mely így visszatért a háborúskodáshoz.

Háttér

A jelenlegi konfliktusnak számos egymással összefüggő oka van, mely magában foglalja a történelmi etnikai rivalizálást; három évtizednyi politikai csatározást az SPLM/A-ban; 2005-öt követően hat évnyi, az elszakadást célzó államépítési kísérletet; és 2011 júliusa óta azt a három éves állam- és nemzetépítési kísérletet, melyet darabjaira szakított az első komoly válság.

Szudán 1956-os függetlenné válását követő több évtizedes mellőzöttség következtében az ország déli része politikai és gazdasági értelemben felkészületlen volt. Hosszú évek lázadásait követően végül 1972-től egy évtizedig békesség volt az országban, melyet végül elsőként az 1983-ban kitörő, majd országos méretű konf-

2013-as becslések szerint az ország lakossága kicsivel több, mint 11 millió fő. Az egy főre jutó GDP 1400 USD, a hadseregre költött összegek a GDP több mint 10 százalékát teszik ki.

FO
NF

Forrás: CIA World Factbook. Kép forrása: ENSZ

laktassá váló észak-déli polgárháború szakított meg, melyben a déli SPLA/M viselt hadat az északi kormányzat ellen. Ezt követően 1991-ben egy brutálisan pusztító déli-déli polgárháború szabadult el miután a John Garang SPLA/M vezér alá tartozó Riak Machar – aki akkoriban rangidős parancsnok volt – kivált a mozgalmából és kartúmi támogatással harcolt egykori bajtársai ellen. A Bor város elleni támadás, melyet a Macharhoz hű, irreguláris nuer származású erők követtek el 1991-ben, és több ezer, főként dinka áldozattal járt, máig be nem gyógyuló sebeket okozott – attól függetlenül, hogy Machar visszatért a mozgalmába, bocsánatot kért, és aláírták a Teljeskörű Békeegyezményt (Comprehensive Peace Agreement – CPA), mely 2005. január 9-én lezárta az észak és dél között tomboló polgárháborút. A CPA egyezmény létrehozott egy olaj-vagyon elosztási megállapodást és lehetővé tette Dél-Szudánnak, hogy referendum keretében döntsön a Szudánból való kiválásról.

2005-öt követően az SPLM politikai logikája Kwame Nkrumahot ismételte, aki szerint „először a politikai királyságot kell megteremteni, ezt követően minden más is megadatik”. Fontos megjegyezni, hogy 2005-ben milyen állapotban is volt a dél-

szudáni új, fél-autonóm kormány. A militarista gerilla mozgalomból (melynek ugyan volt politikai szárnya) egy rendes kormányzatba történő átmenet nem csak a politikai és az alapvető adminisztratív nehézségek miatt volt kihívásokkal teli, hanem azért is, mert az új kormánynak szinte a semmiből kellett újrakezdenie. 2005 decemberében az információs miniszternek például csak egy telefon állt rendelkezésére, a személyzet a saját tulajdonú laptopjait volt kénytelen használni, és a demokratikus vitákra évtizedek óta nem használt, 1970-es években épült nemzetgyűlés épülete teljesen lerobbant állapotban volt.

Az SPLA/M mégis sikeresen vezette el az országot a 2011-es januári referendumig, és sikerre vitte az elszakadás ügyét is. A 2011. július 9-i reményteli függetlenedés emléke és a várakozás, miszerint egy új kezdet és fényes jövő áll az ország előtt azonban még elkeseredettebbé és tragikusabbá teszi a jelenlegi háborút. Ugyanakkor a függetlenség kikiáltásakor a konfliktusos területen relatív béke köszöntött be – mivel azt megelőzően számos fegyveres felkelés zajlott Juba ellen Dél-Szudánon belül.

Az újonnan született Dél-Szudán kőolajban gazdag állam. Szudán (közel 500 000 hordó napi kitermelésével) 2011 júliusáig a szubszaharai Afrika harmadik legnagyobb olajtermelő országa volt. A déli országrész kiválásakor a korábbi Szudán olajkészleteinek 75%-ával rendelkezett. Az olaj a Békeegyezmény központi kérdése volt, így nem csoda, hogy az újonnan létrejött köztársaságnak is alapvető fontosságú ügyévé vált, mivel GDP-jének 60%-át, a kormányzat bevételeinek pedig 99%-át adta. Az olajbevételek a politikai holdudvar jutalmazásával is hozzájárultak az új állam stabilizálásához.

A függetlenné vált Dél-Szudánnak számos lezáratlan ügye van Szudánnal. Bár a szudáni olajtermelés 74%-a Dél-Szudáné lett a függetlenedéskor, a kulcsfontosságú infrastruktúra – beleértve az exportvezetékeket is – Szudán kezében maradt. A Szudánnak fizetendő tranzitdíjakról folytatott politikai viták közepette Juba 2012 januárjában leállította olajkitermelését. A kitermelés leállítását azonban az állami bevételek közel teljes kiesését jelentette, következményeként rövidesen szigorú pénzügyi megszorításokat kellett bevezetni. A Kartúmmal való tárgyalásokat követően azonban újraindult a kitermelés és a befolyó pénzeknek köszönhetően az országnak sikerült talpra állnia.

A Kiir elnök és Machar alelnök közötti politikai versengés egyre nyíltabbá és erőteljesebbé vált a függetlenséget követően. A két államférfi közti szolidaritás, mely korábban a közös ellenfél, az észak-szudániak ellenében alakult ki kettejük között, erodálódni kezdett és a kibontakozó hatalmi harc katasztrofális következményekkel járt az országra nézve.

„A függetlenné vált Dél-Szudánnak számos lezáratlan ügye van Szudánnal. Bár a szudáni olajtermelés 74%-a Dél-Szudáné lett a függetlenedéskor, a kulcsfontosságú infrastruktúra – beleértve az exportvezetékeket is – Szudán kezében maradt.”

2013 júliusában Salva Kiir eltávolította Riak Machart és számos minisztert a kabinetből. A hatalmi harc éleződött, Machar pedig bejelentette, hogy indul az elnökválasztáson. Eközben Salva Kiir elnök hatalmi módszereivel szemben egyre nőtt a társadalmi elégedetlenség.

Bár „utólag könnyű okosnak lenni”, korábban csak kevés nyilvánvaló jele volt annak, hogy egy ilyen súlyos és gyors kataklizmaszerű konfliktus bekövetkezhet az országban. 2013 októberében az IMF 43%-os valódi GDP növekedést, illetve 8,5%-os nem olajból származó növekedést jelzett Dél-Szudánnak 2014-re vonatkozóan. A tény, hogy Dél-Szudán nem sokkal a konfliktus kitörése előtt egy hatalmas befektetői konferenciát tartott szintén azt támasztotta alá, hogy minden rendben zajlik az országban. Azonban egyértelműen a politikai versengés volt az, ami elvezetett ahhoz, ami ez után következett.

„2013 októberében az IMF 43%-os valódi GDP növekedést, illetve 8,5%-os nem olajból származó növekedést jelzett Dél-Szudánnak 2014-re vonatkozóan. A tény, hogy Dél-Szudán nem sokkal a konfliktus kitörése előtt egy hatalmas befektetői konferenciát tartott szintén azt támasztotta alá, hogy minden rendben zajlik az országban.”

A konfliktus kirobbanása és eszkalációja

A harcok 2013. december 15-én kezdődtek meg Jubában amikor az SPLM Nemzeti Felszabadítási Tanácsának gyűlését követően az elnöki gárda Kiirhez hű dinka származású és Machar-hű nuer származású tagjai összecsaptak egymással. Úgy hírlík, a konfliktust az robbantotta ki, hogy megpróbálták lefegyverezni a gárda nuer tagjait, majd ezt követően a dinka katonák célirányosan megkezdték kivégezni a nuer katonákat és civileket a fővárosban. Az erőszak futótűzként terjedt Jubából egész Dél-Szudánon keresztül – főként Jonglei, Unity és Felső Nílus államokban –, és kölcsönös bosszúhadjáratba csapott át. Az amúgy is militarizált politika immár etnikai színezetet is kapott. A valósidejű szöveges üzenetek, telefonhívások, Facebook-posztok és Twitter-üzenetek élőben, és teljes valójában mutatták be az erőszak eszkalálódását.

Nem valószínű, hogy a december 15-én történekről valaha is széles körű egyetértés fog kialakulni. Az egymással versengő narratívák a friss eseményekről a főszereplők eltérő véleményét tükrözik vissza magáról a függetlenedési harcról és a 2005 előtti belső, déli ellentétekről, melyek mára a konfliktus szerves részévé váltak. A konfliktust alapvetően meghatározza az a gondolat, miszerint a Békeegyezmény és a függetlenség kudarcot vallott abban, hogy az állami intézményeket személyek fölé helyezze. A biztonságpolitika széleskörű reformjának hiánya, az SPLA-ból kialakult nemzeti hadsereg és Kiir elnök olyan lépései, mint a politikai tér beszűkítése, vagy a reformistákkal és ellenzéki vezetőkkel szembeni fellépés mind hozzájárult az erőszakhoz való visszatéréshez. Kevés a bizonyíték arra, hogy

Machar vagy más SPLM ellenzékiek megkíséreltek volna egy puccsot a Kiir-vezetés ellen, de Machar bejelentése egy kormányellenes felkelés megindításáról bizonyosan hozzájárult a konfliktus eskalációjához.

A háború hatásai

A harcok kisebb-nagyobb intenzitással folytak a stratégiaiilag fontos városok körül, először Borban, de újabban Malakalban, az olajtermelő Felső Nílus állam fővárosában is. A konfliktus következtében rengeteg a halott, nagyfokú az elvándorlás, széleskörű trauma és súlyos visszalépés érte az országot abbéli erőfeszítésében, hogy egy működőképes államapparátust hozzon létre. Az amúgy is törékeny társadalom tovább fragmentálódott és jelentős infrastrukturális kár érte az országot, nem beszélve arról, hogy tovább romlott Dél-Szudán külföldi hitelessége. Az ENSZ becslései szerint 2014. február 10-ig az országon belül 723 900 embernek kellett elhagynia az otthonát és mintegy 145 000 embernek kellett a környező országokba menekülnie. Az ENSZ által üzemeltett menekülttáborokban 74 800 ember húzta meg magát. Így az addig kevesebb mint két hónapja tartó konfliktus emberekre gyakorolt hatása elképesztő. Az egyik legszomorúbb jel egy ENSZ menekülttáborban kirakott tábla, mely szerint: a nuer és dinka törzseknek még a táboron belül is el kell különülniük egymástól, ily módon még a menedéket is átszőve az etnikai ellentétekkel.

2014. január 23-án a két szembenálló fél, a kormányzat (Government of the Republic of South Sudan – GRSS) és az SPLM/A (ellenzék) aláírta az ellenségeskedés beszüntetését célzó megállapodást Addisz Abebában Seyoum Mesfin etióp külügyminiszter és az afrikai IGAD (Intergovernmental Authority on Development)

✓ Egy ENSZ menekülttábor. Forrás: BBC.com

▲ Fotó: Carl de Souza, AFP

különmegbízotti vezetője közvetítésével. A megállapodás végrehajtására tett további erőfeszítések ellenére egyértelművé vált, mennyire nehéz távolról és közvetett módon eredményeket elérni egy olyan összetett, és sokrétű konfliktusban, mely messze túlmutat a Salva Kiir és Riak Machar közötti szembenálláson, magában foglalva a komplex helyi konfliktusok mozaikját is.

A gazdasági következmények súlyosak. Az olajkitermelés továbbra is csökken. A kereskedelem és beruházás szintén csökkent. A dél-szudáni kormányzat még inkább függeni fog más államoktól, melyek közül vélhetően Szudán marad a legfontosabb. Dél-Szudán ezért a jövőben sokkal gyengébb pozícióba fog kerülni a Szudánnal történő olyan tárgyalásokat illetően, mint a vitatott hovatartozású Abyei régió vagy a Szudán–Dél-Szudán határ végső megállapítása. Ez Dél-Szudán részéről jelentős pálfordulást jelent. 2012 elején, amikor leállította olajkitermelését, és azzal gyanúsította Kartúmot, hogy elloplja bevételeit, Juba kikiáltotta „gazdasági szuverenitását” és igyekezett saját olajvezetékét építeni Kenyába. Most azonban Salva Kiir kormánya a dacos gazdasági szuverenitásra való buzdítástól egy újfajta, egymástól kölcsönösen függő partnerség felé mozdult el, melyben Kartúm is Jubára van utalva.

Végül pedig ott vannak a nemzetközi dimenziók is. Ahogy a konfliktus szétterjed Dél-Szudánban, annak regionális dimenziói is mindinkább nyilvánvalóvá válnak. Egyrészt, az ugandai hadsereg Salva Kiir oldalán való belépése a harcokba fokozta a regionális feszültségeket és számos kérdést vetett fel az IGAD konfliktuskezelő képességéről – Musevini elnök szerepének ellentmondásos volta miatt. Egy másik dimenzió azzal a tényezővel függ össze, amellyel Dél-Szudán megpróbálja fejlettség-beli lemaradását ledolgozni: az olajjal. A harcok miatt teljes mértékben kisiklottak

a korábban megkezdett, és Kínával folytatott tárgyalások egy pénzügyi csomagról, mely jelentékenyen növelhette volna az ázsiai óriás szerepét az infrastrukturális fejlesztésekben. Ahogyan a kínai olajtársaságok kivonulnak, korábbi békéltető szerepe ellenére Kína is egyre inkább rezignáltan hátrál ki a konfliktusból. Végül rendkívül fontos, hogy az északi szomszéd, Szudán is sokrétű és összetett konfliktusokkal kénytelen szembenézni Darfúrban, Dél-Kordofánban, és a Kék Nílus mentén. A dél-szudáni erőszak egyik iróniája, hogy kikényszerítette Juba és Kartúm újfajta partneri viszonyát, és bár Dél-Szudán kiválásával kapcsolatban továbbra is vannak tisztázatlan ügyek, mindkét állam közelebb került egymáshoz miközben mindketten fegyveres felkeléssel állnak szemben.

Egy másik aktuális kérdéskört jelölnek ki az ENSZ dél-szudáni missziója alá tartozó nemzetközi békefenntartással kapcsolatos erőfeszítések. A szervezet reagálási képességét alaposan próbára tették a rendkívüli körülmények. A misszió megerősítésére történtek erőfeszítések, de a helyzet egyre inkább háborús övezetben zajló békefenntartásra kezd emlékeztetni. Bár az ország egészét még nem emésztette fel a háború, fontos észben tartani, hogy a konfliktus növekvő mértékben terjed, a nemzetközi humanitárius válasz pedig „visszatér a jövőbe”. Ezalatt azt kell érteni, hogy egészen 2013. december 15-ig a jelszó „fejlődés és államépítés” volt, mostanra azonban minden a tűzoltásról, a válságkezelésről szól, hogy megakadályozzanak egy lehetséges kiterjedt éhezést.

Mindezek mellett humanitárius hozzáférhetőséget próbálnak meg kikényszeríteni a háborúzó feleknél, hogy a civil lakossághoz eljussanak a segélyszállítmányok. 1989 és 2005 között az Operation Lifeline Sudan hasonló feladatokat látott el Szudánban. A nagy különbség azonban az, hogy Salva Kiir ma már nem egy gerillahadsereg (az SPLA) vezetője, hanem egy nemzetközileg elismert szuverén állam elnöke, akinek nemzetközi nyilatkozatainak nyelvezete és argumentációja feltűnően hasonlít Szudán elnökéhez, mikor azzal gyanúsította meg az ENSZ-t, hogy a felkelőket támogatja, és amelyekkel Kartúm egykoron éppen ellene érvelt.

Konklúzió

Ahogy jelenleg a dolgok állnak, egy politikai megállapodás Salva Kiir elnök, a Riak Machar által vezetett ellenzéki erők és a dél-szudáni politikai elit egyéb tagjai között nem lenne elegendő az ország égető problémáinak megoldásához. Egy ilyenfajta megállapodás csupán korlátozott, és felszínes hatással lenne a konfliktusra. Továbbá, egy fennálló katonai erőegyensúlyra épülő béke képtelen lenne Dél-Szudán szélesebb körű problémáinak orvoslására. Egy egyszerű erőmegosztás a harcban álló felek között nem oldaná meg a problémát, ehelyett alapvető változásokra lenne szükség, hogy megelőzhető legyenek a jövőben potenciálisan visszatérő problémák. Nyilvánvalóan szükségszerű választ adni a jelenlegi krízishelyzetre, de fontos egyúttal megérteni, hogy ugyanezen katonai és politikai elittel ugyanezen taktikákat alkalmazni a tárgyalásokkor, államépítéskor, és fejlesztésekkor sokkal valószínűbben vezet bukáshoz, mint sikerhez.

Most az SPLA tankjai, melyek 2005 decemberében békésen gördültek be Jubába, visszatértek a harctérre, ám ezúttal nem egy északi ellenség, hanem saját honfitársaik ellen. Dél-Szudán függetlensége előtt egy óriásplakát a következőket hirdette Jubában: „Nincs fejlődés függetlenség nélkül”. Habár az egész ország nem áll lángokban, Dél-Szudán csak akkor léphet a fejlődés útjára, ha tartós megállapodás jön létre a felek között ebben a szerteágazó és összetett konfliktusban. Figyelembe véve a számos korábbi pártszakadást követő megbékélést, nem teljesen elképzelhetetlen, hogy Salva Kiir és Riak Machar újból egy asztalnál üljenek olyan állami ceremóniákon, mint amilyen a 2005-ös átmeneti alkotmány aláírása volt. Azonban a jelen konfliktus következtében az országot elárasztó vérzivatar az erőszakot és a politikai küzdelmet egy egészen új szintre emelte. Láthatóan a helyzet még hosszú ideig tovább fog romlani. ☀

A szerzőről

PhD, egyetemi adjunktus

Közép-európai Egyetem Közpolitikai Iskolája

Sudan Open Archive igazgató

www.sudanarchive.net

About the Author

PhD, Assistant Professor

School of Public Policy at CEU

Sudan Open Archive director

www.sudanarchive.net

danlarge@gmail.com

English Abstract

South Sudan's Return to War

Sudan rapidly went from a state of relative peace and stability to an escalating civil war, which continues to be destructive in affected parts of the world's newest independent country. This article offers a general survey of the background, causes and nature of escalating violence in South Sudan. It outlines some of the context behind the eruption of violence, how this has proceeded and some of the political and economic consequences. As conflict spreads in South Sudan, its growing regional dimensions become more apparent with Uganda's military intervention, the rapprochement between South Sudan and Sudan, and mounting challenges for the large UN peacekeeping mission now inserted in a conflict zone